

Vanaf 2019 stelt het ministerie van OCW voor iedere Nederlandse gemeente middelen beschikbaar om een Kerkenvisie op te stellen. Zes pilotgemeenten zijn deze maand al met het opstellen van een Kerkenvisie van start gegaan. Zij zijn echter niet de eerste gemeenten die dat doen: de stad Utrecht heeft bijvoorbeeld al sinds vorig jaar een Visie liggen. Wat heeft dit de stad tot nu toe gebracht, en wat kunnen andere gemeenten van Utrecht leren als het gaat om het opstellen van een Kerkenvisie?

De Kerkenvisie zoals Utrecht die heeft liggen, is zo'n beetje wat de Rijksdienst in gedachten had toen ze besloot om gemeenten te steunen er een op te stellen. Hoewel: niet helemaal, want Utrecht heeft bijvoorbeeld alleen het monumentale religieuze erfgoed in de Kerkenvisie opgenomen, terwijl de Rijksdienst het liefste wil dat alle kerken in een gemeente in de Visie meegenomen worden.

De rol van de gemeente

Bert-Jan Brussaard zat de afgelopen vier jaar voor het CDA in de gemeenteraad van Utrecht. Met collega's nam hij in 2014 het initiatief voor de Kerkenvisie. 'Het bleek dat veel kerken in de gemeente op het punt stonden hun functie te verliezen. Wij wilden graag hun waarde behouden.' Met behulp van experts en stakeholders groeide ook het enthousiasme van de overige partijen in de gemeenteraad. 'De Kerkenvisie is er uiteindelijk in 2017 gekomen. Het is een mooie Visie geworden waar het hele land veel aan kan hebben.'

Volgens Brussaard heeft de Kerkenvisie ervoor gezorgd dat de gemeente haar eigen rol ter discussie heeft gesteld waar het gaat om herbesteding van religieus erfgoed. 'Die rol gaat verder dan het verlenen van een vergunning. De gemeente kan bijvoorbeeld subsidies geven voor het laten maken van bouwhistorische rapporten en herbestemmingsprofielen van kerken die vrij komen. Daar is nu geld voor vrijgemaakt. Met de Kerkenvisie worden bovendien niet alleen alle vrijgekomen monumentale religieuze panden in kaart gebracht, maar ook de interieurs daarvan. Vaak wordt vergeten dat daar ook heel waardevol erfgoed bij zit, zoals doopvonten en orgels.'

Wat moet behouden blijven?

'In de visie staat iets heel leuks en unieks', vertelt Brussaard. 'Er zitten herbestemmingsprofielen in: per kerk is in beeld gebracht wat belangrijk is op gebied van erfgoed, en wat we willen behouden. Als een kerk zijn oorspronkelijke functie verliest, dan weet de eigenaar meteen al wat hij potentiële kopers kan vertellen over wat wel en wat niet behouden moet blijven.' Alice Gut, adviseur monumenten voor de gemeente Utrecht en mede-initiatiefnemer voor de Kerkenvisie, licht toe: 'Wij vragen een bouwhistorisch

onderzoeksbureau wat waarde toevoegt aan een gebouw. Op basis daarvan maken we een herbestemmingsprofiel: wat zijn de kunst- en architectuurhistorische kernwaarden van de kerk? Hoe kunnen we die een plek in herbestemming geven? Dat zetten we in bij planvorming en gesprekken met initiatiefnemers.’

Er kan dan bijvoorbeeld blijken dat het lastig is om ergens openingen te maken in het pand. ‘Of het interieur is dusdanig rijk versierd dat er minder transformatieruimte is. Of de er kunnen in de bijruimte van kerkgebouw woningen gemaakt worden. Op deze manier analyseren we de gebouwen, inclusief het interieur, zodat met dit soort dingen rekening gehouden kan worden.’ Het is daarbij niet zo dat alle kerkgebouwen koste wat kost behouden moeten blijven. Brussaard ‘Dat gaat financieel ook niet. Maar we hebben nu met z’n allen vastgesteld wat waardevol erfgoed is, en wat je voor de samenleving wil behouden.’

Kennisdeling

Omdat bij het opstellen van de Kerkenvisie alle relevante partijen betrokken waren, ‘weet iedereen elkaar nu beter te vinden,’ ziet Brussaard. Dat de Visie alleen de monumentale panden behelst, vindt hij niet erg. ‘Het is een eerste aanzet. Wat mij betreft wordt al het erfgoed in Utrecht in kaart gebracht: bijvoorbeeld ook jong erfgoed, van na de oorlog.’

Ook Alice Gut ziet hoe goed het is dat monumentale religieuze panden in de stad in kaart worden gebracht. ‘We hebben nu een goed overzicht over de stand van de kerken en de verwachting van de kerken voor de komende vijf á tien jaar. Daarnaast heeft visie geleid tot kennisdeling en kennisverzameling, maar ook tot een intensievere samenwerking tussen eigenaren van kerken: ze programmeren gezamenlijk een muzikale evenementen-kalender. Door de bijeenkomsten voor de Kerkenvisie konden er open dialogen gevoerd worden.’

Aanrader

Gut zou het opstellen van een Kerkenvisie aan iedere gemeente aanraden. ‘De Visie is tot nu toe heel nuttig gebleken. Wij gebruiken de rapporten om aan potentiële kopers of eigenaren voor te leggen, en stellen ze zelfs ter beschikking aan makelaars. Dan lichten wij ze ambtelijk toe. Zij reageren op hun beurt positief, omdat ze van tevoren duidelijkheid hebben.’ Met een Kerkenvisie krijg je niet alleen overzicht en kennis van zaken, ziet Gut. ‘Je krijgt dialoog tot kerkeigenaren en potentiële kopers, en daarmee creëer je weer draagvlak voor hoe je met je kerkbestand om wilt gaan. Zeker omdat ook de omwonenden van een kerk in de Visie worden meegenomen.’